

ΑΙ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΨΥΧΟΠΑΘΟΥΣ

Πληροφορηθέντες ὅτι, εἰς ἓν τῶν Ψυχιατρείων παρὰ τὰς Ἀθήνας, νοσηλεύεται εἰς μουσικὸς ἐκ Καστορίας, **Γεώργιος Πέτσος** ὀνόματι, ἡλικίας 30 ἐτῶν, ἀπεφασίσαμεν νὰ μεταβῶμεν πρὸς συνάντησίν του, ἐφ' ὅσον, ἀσφαλῶς, ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ μελέτη ψυχοπαθῶν καλλιτεχνῶν, εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον ἐνδιαφερούσας, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως καθαρῶς καλλιτεχνικῆς, ὅσον καὶ — τὸ κυριώτερον — ἀπὸ μουσικῆς κοινωνιολογικῆς. Οἱ ἀσθενεῖς καὶ ἰδίως οἱ ψυχοπαθεῖς, μὴ ἔχοντες παντελεῖ συνείσθησιν τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκτελούμενου ἐκάστοτε «προγράμματος» ἢ πράξεως, παρουσιάζουν εἰς τὸν ἐξεταστήν, τὴν πραγματικὴν αὐτῶν κατάστασιν, γυμνὴν ἄνευ ἐνδοιασμῶν. Ἀλλὰ — καὶ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ σημειωθῆ — τότε μόνον, ὅταν ὁ ἐξεταστὴς κατορθώσῃ ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ ψυχοπαθοῦς, καθὼς — ἢμπορεῖ νὰ γραφῆ μετὰ βεβαιότητος — κατορθώσῃ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ ὁ ὑποφαινόμενος.

Κατὰ τὴν δίωρον καὶ πλέον ἐξέτασιν τοῦ ὡς ἄνω ψυχοπαθοῦς Γεωργίου Πέτσου, διεπιστώσαμεν πρῶτον ὅτι, πολλὰ ἀπὸ τὰς μουσικὰς συνθετικὰς ἱκανότητάς τοῦ ὑποκειμένου, δύνανται νὰ παραλληλισθοῦν πρὸς πανομοιότυπους παιδῶν ἢ καὶ μερικῶν Ἀνατολικῶν λαῶν. Βον Ἡ ἐξέτασις τῶν «ἔργων» τοῦ ψυχοπαθοῦς ἡμῶν, συνετέλεσε ἐπὶ πλέον τὰ μέγιστα πρὸς πληροτέραν κατανόησιν τῆς μουσικῆς καλλιτεχνικῆς ἱκανότητος καὶ παραγωγικότητος τῶν «κανονικῆς ἐμφύιας ἀτόμων», διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν μίαν φράσιν τοῦ κ. Γ. Θ. Σακελλαρίου¹⁾. Καὶ Γον Διὰ τῆς ταξινομήσεως καὶ τῆς εὐρέσεως τῶν αἰτίων τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐμφανίσεως, ἐλάβομεν ἀσφαλῆ τεκμήρια — ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς — χρήσιμα διὰ τὴν μουσικὴν διδασκαλίαν ἐν γένει, ἀπὸ παιδαγωγικῆς μουσικῆς ἀπόψεως.

¹⁾ Ο Γεώργιος Πέτσος, πάσχων ἀπὸ πρῶτιμον ἄνοϊαν, εὐρίσκειται εἰς

¹⁾ Γ. Θ. Σακελλαρίου: «Ψυχολογία τοῦ παιδός», Ἐκδοσις Β', Σελ. 22, Ἀθήναι 1930.

τι Ψυχορρεϊόν τῆς περιοχῆς Λαφνί, πρὸς νοσηλείαν, ἀπὸ διατίας. Κατ' ἀρχάς, δὲν εἶχε περιπέσει ἀκόμη εἰς τόσον συχνούς παροξυσμούς καὶ νευρικότητας — ἀνησυχίας. Ἐπληροφορήθημεν μάλιστα σχετικῶς ὅτι, ὁ ψυχοπαθὴς αὐτός, τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του, ἔπαιζε διάφορα μουσικὰ τεμάχια ἐπὶ τοῦ τετραχόρδου — αὐτὸ εἶναι τὸ ὄργανόν του — χάριν ἀναψυχῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ὁμοιοπαθῶν. Τελευταίως ὁμως, ἢ κατὰστάσις του ἔβαινε ἐπὶ τὰ χεῖρω, ἂν καὶ ἀπὸ δύο ἡμερῶν — τὸν ἐπεσκέφθημεν τὴν 2αν Ἀυγούστου π. ἔτ. π. μ. — ἦτο — ὡς μᾶς ἐπληροφόρει ὁ εἰδικὸς ἐπόπτης — ἀρκετὰ ἥσυχος καὶ ἤρεμος.

Ὁ ψυχοπαθὴς μας, εἶναι μετρίον ἀναστήματος, ὀλίγον τι καταβεβλημένος καὶ μὲ ἀπλανές, συνήθως, βλέμμα. Ἐδυσκολεύθημεν τὸ πρῶτον νὰ τὸν ἐφησυχάσωμεν — ἐνόμιζεν ὅτι ἐπρόκειτο δι' ἰδιαίτεράν ἰατρικὴν ἐξέτασιν — καὶ πρὸ παντός ν' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ καὶ τὸ ἀναγκαῖον «συναδελφικόν» θάρρος. Ἐν τέλει, ἐπετύχομεν, διὰ νὰ τοῦ ἀποτείνωμεν τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν: «Μήπως, κ. «συναδέλφε», ἔχετε γράψει μερικὰς συνθέσεις, ἀφ' οὗ — καθὼς ἄλλως τε εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους μας, ἔδῳ στὸ Λαφνί — παίζετε τόσον ὥραϊα βιολλὶ καὶ πρὸ παντός τραγουδάτε τόσον καλά;» — «Βεβαίως — ἦτο ἡ ἀπάντησις — ἔχω συνθέσει πολλὰ καὶ τελευταίως ἓνα Ὕμνον «Χαῖρε!» — «Καὶ ὁ Ὕμνος αὐτός — προσθέτομεν — θὰ ἔχη βέβαια καὶ τὸ ποιητικόν του κείμενον». — «Ἀσφαλῶς!» Ἔνα μολύβι, παρακαλῶ. Καὶ μᾶς γράφει ἐπὶ ἐνὸς τεμαχίου χάρτου, τὸ κατωτέρω κείμενον:

Χαῖρε!

«Χαῖρε ἑλευτεργιά, ἑλευτεργιά,
ἐμπρὸς μὲ μὰ καρδιά
Βοήθα Παναγιά.

Πέρα στὴν Πόλι μέσ' τὴν Ἁγία Σοφία,
Παῦλε Δαγκλῆ σὺ Κουντουριώτη,
Χαῖρε Λευτέρη, ἀτρόμητε ἀρχηγέ,
Ζήτω Λικέφαλε ἀετέ.

Κόσμε Οὐράνιε, Ναέ,
Δημοκρατία, ἀγαπητέ λαέ,
Ἔργον ἡ Νίκη, ἀγῆ πολιτισμοῦ,
Ἐθνῶν ἀρχή,
αὐτὴ εἶν' ἡ δόξα στὴν Ἀνατολί.

Στὴ Σμύρνη, στὶς φλόγες μάχης
μαρτυροῦνε μὴν ἀνάστασι στὴν Πόλι:
Χαῖρε, Παλαιολόγων, Χαῖρε.

Στῶν Ἐθνῶν ποῦα γραφτὸ ῥαι αἱματομένη,
 χαρά, ζωή, μὰ προή, μὰ φωνή,
 ὄλοι μαζὺ φωνῆσι:
 Ζήτω, Χαῖρε ἑλευτεργά! »

Λίαν ἐπιτυχῆ ἐπεξήγησιν τῆς ποιήσεως τῶν ψυχοπαθῶν καί, φυσικῶ τῷ λόγῳ, καί τῆς ὡς ἄνω ποιητικῆς κατασκευῆς, δίδει ὁ Dr. Vinchon, εἰς τὸ βιβλίον του: «Ἡ τέχνη καὶ ἡ τρέλλα»¹⁾. Μεταφέρομεν τὴν σχετικὴν παράγραφον: «Στὴν ποίησιν..... (τῶν ψυχοπαθῶν) προκύνπτουν παραφορῆς τῆς προσοφδίας καὶ τῆς σύνταξης, ἔσως γιὰ ἀρχαῖζοντες ὄρους, ἀκαθόριστες εἰκόνας, λέξεις περιορισμένες στὴ μουσικὴ τους λειτουργία, ἀποτροπιασμὸς ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀναλογίαις, γούστο γιὰ ἀντιφάσεις, ἐπιθυμία ὑποβολῆς αἰσθημάτων μᾶλλον ἢ ἰδεῶν».

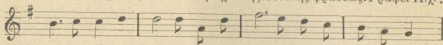
Ἡ μουσικὴ τοῦ «Χαῖρε» δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο ἢ διηνεκῆς ἐπανάληψις μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φράσεως, εἰς ὕφος Ἰταλικῆς μουσικῆς, μὲ μαζουρνήν ἀπήχησιν Γερμανικῶν λαϊκῶν ἐμβατηρίων. Δηλαδή: Ἡ Α φράσις (ἡ ὁποία καὶ ἐν τῇ ἐπανάληψι τοῦ ὅλου ἤσματος δὲν παρήμενε πάντοτε σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητος) ἀπετέλει τὴν βᾶσιν, πρὸς περαιτέρω «ἀνάπτυξιν», ἔδιδε τὴν ἀρχὴν πρὸς ἐκκίνησιν καὶ γενικὴν μορφοποίησιν. Ἀλλὰ, μήπως ἡ μέθοδος αὕτη συνθετικῆς ἐργασίας, δὲν εἶναι καὶ ἡ τοῦ Νεοέλλητος λαϊκοῦ τραγουδιστοῦ, τῶν Ἀνατολικῶν ἐν γένει λαῶν καὶ τῶν Βαλκανίων καὶ — last not least — τῶν παίδων τῆς σημερινῆς ἡμῶν κοινωνίας; Μήπως, δὲν παραδίδει ὁ Νεοέλλητι λαϊκὸς τραγουδιστής, ὁλόκληρα ἤματα διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαναλήψεως καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ, παραλλαγῆς, μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πάντοτε μουσικῆς φράσεως;²⁾ Μήπως, οἱ μικροὶ μας δὲν ἀρέσκονται εἰς τὴν συνέχῃ καὶ τελείως ἐκνευριστικὴν, διὰ τοὺς ταλαιπώρους γονεῖς ἀλλὰ καὶ τοὺς περιοίκους, ἐπανάληψιν τῆς ἰδίας—φρῶ! — τῆς αὐτῆς πάντοτε φράσεως, προτάσεως, λέξεως ἢ μοτίβου; Μήπως, τὸ φαινόμενον αὐτό, δὲν παρατηρήθη καὶ ἀπὸ παιδαγωγοὺς ἀκόμη ὡς, φρῶ³⁾ εἰπεῖν, ἀπὸ τὸν κ. Γ. Θ. Σακελλαρίου, ὁ ὁποῖος καὶ γράφει σχετικῶς (Σελ. 265), εἰς τὸ προαναφερθὲν βιβλίον του: «Τόσον..... ἐνδιαφέρεται καὶ εὐαρεστεῖται τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐπανάληψιν λέξεων ἢ φράσεων, ὥστε καθηδύνεται ὅταν ἀκούῃ στροφὰς ποιημάτων ὁμοιοκαταληκτῶν, ὡς τὸ «γύρω, γύρω ὄλοι, στὴ μέση ὁ Μανώλης», «μὰ φορὰ κ' ἔναν καρῶ

¹⁾ Dr. Vinchon: «Ἡ τέχνη καὶ ἡ τρέλλα». Μετάφρασις, εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια Πέτρου Πικροῦ, Ἀθήναι, Ἐκδοτικὸς οἶκος Κ. Γκοβόστη, Σελ. 84.

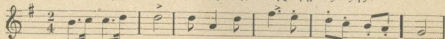
²⁾ Βλ. σχετικῶς Κ. Δ. Οἰκονόμου: «Τὸ Νεοελληνικὸν λαϊκὸν ἔσμα» — «Μουσικὴ Ζωή» Ἔτος Α', Σελ. 19, 55, 82, 104, 149, 186, 202 καὶ 253.

μπήκε ἡ γάτα στὸ χορὸ» κλπ., τὰ ὁποῖα κατὰ κόρον τὸ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας παιδιὸν ἐπαναλαμβάνει».

Τὶ δὲ κάνει ὁ ψυχοπαθὴς μας, Γεώργιος Πέτσος; Ἐκριβῶς ὅ,τι καὶ οἱ προμνησθέντες: Προχωρεῖ πάντοτε ἐπαναλαμβάνων καὶ παραλλάσσων. Καὶ κάτι ἄλλο: Δὲν ἔχει πάντοτε ἀκριβῆ συναίσθησιν τῆς ἐντάσεως καὶ διαφορᾶς τῶν ἐκάστοτε φθογγοσήμεων, καθὼς οἱ μικροὶ μας καὶ ἀρκετοὶ μεγάλοι... Π.χ. τὸ ρε τὸ ὁποῖον εἰς μίαν στιγμὴν νομίζει τις ὅτι ἀκούει, δὲν εἶναι ἢ ἔν φθογγόσημον παραπλήσιον τοῦ ρε, ἀλλ' οὐχὶ ρε καθαρὸν. Ἐπίσης, τὰ φθογγόσημα τὰ ὁποῖα γράφει δὲν εἶναι ἢ ἀπλῶς «νότες», ἀλλ' οὐχὶ αὐστηρῶς συνημολογημένα φθογγόσημα πρὸς ἀναπαράστασιν ἐνὸς οἰουδήποτε μουσικοῦ τεμαχίου ἢ μουσικῆς φράσεως. Γράφει Π.χ.:

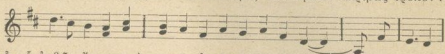

ἐν ᾧ ὀρθῶς, πρέπει ἢ ἀνωτέρω φράσις, νὰ γραφῆ ὡς ἑξῆς:

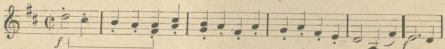

ὁπότε, βεβαίως, πλησιάζομεν πρὸς ἔν παιδικὸν σχολικὸν ἔσμα.

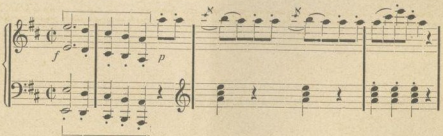
Ὁ ψυχοπαθὴς ὁμοῦς Γεώργιος Πέτσος, γράφει ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου καὶ μίαν ἄλλην φράσιν—ἀπόσπασμα, καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς τρόπον:

ἐν ᾧ ὀρθῶς ἔπρεπε νὰ γραφῆ, ὡς ἀκολουθῶς:

Ἀλλά, τὸ τελευταῖον αὐτὸ παράδειγμα, δὲν εἶναι ἢ μία μακρινὴ ἀπήχησις, μία παραλλαγή τοῦ Β μοτίβου τῆς Εἰσαγωγῆς τοῦ μελοδράματος «Δὸν Ζονίν», τοῦ Μότσαρτ:

Τὸ τοιοῦτον, ἡ παραλαβὴ καὶ ἡ παραλλαγὴ ξένων μοτίβων, δὲν πρέπει βεβαίως νὰ μᾶς ἐκπλήξῃ, δεδομένου ὅτι, ὁ ταλαίπωρος ψυχοπαθὴς, διατηρεῖ ἀσφαλῶς κάπου, εἰς τὸ βάθος τῆς σκοτεινιασμένης μουσικῆς του σκέψεως, μακρυνὴν ἀνάμνησιν διαφόρων μουσικῶν φράσεων τοῦ διεθνoῦς ρεπερτοριuν. Καὶ μήπως, μερικοὶ ζῶντες, τελείως ὑγιεῖς Ἕλληνες συνθέται, δὲν εἶναι —ἀλλοίμονον! —κοινοὶ ἀντιγραφεῖς ξένων μουσικῶν στυλ, μοτίβων καὶ ὀλοκληρῶν ἀκόμη προτάσεων; Μήπως.... Ἄλλ' ἀρκετά.

Εἰς ἐρώτησίν μας, ἐὰν γνωρίζῃ τίποτε ἄλλο, ὁ ψυχοπαθὴς Γεώργιος Πέτσος μᾶς τραγουδᾷ τὴν γνωστὴν ᾄριαν τοῦ Ντιέ Κριε πρὸς τὴν Μανόν, ἐκ τοῦ μελοδράματος «Μανὸν Λεσκό» τοῦ Μασσενέ. Οἰκοθεν ἐννοεῖται ὅτι, τόσον οἱ στίχοι ὅσον καὶ ἡ μουσικὴ ἦσαν τελείως σχεδὸν παρηλλαγμένοι, ἂν καὶ — δέον νὰ σημειωθῇ — παρετήρει τις τὴν εὐγενῆ πράγματι προσπάθειαν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς καλλιτεχνικὴν ἀπόδοσιν τῆς ὡς ἄνω ᾄριας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ᾄριας, ἀρχίζει καὶ πάλιν da Capo τὸ αὐτὸ τεμάχιον καὶ πάλιν da Capo καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, μέχρι σχεδὸν παροξυσμοῦ. Ἄλλὰ, ἡ μανία, θὰ ἔλεγον, τοῦ ὑποκειμένου πρὸς ἐπανάληψιν, (περιττὸν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι, εἰς ἐκάστην ἐπανάληψιν τῆς ᾄριας, ἠκούομεν καὶ τὰς σχετικὰς παραλλαγὰς) ἡ ὅποια καὶ ἔφθανε τὰ ὅρια τῆς ὀλοκληρωτικῆς «λησμονησῆς» — ἐνατενίσεως, Kontemplation κατὰ Σοπενγούερ, εὐρίσκετο εἰς τὸ ζενιθ τῆς δρασέως τῆς, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐτραγουδοῦσε, περὶ τὸ τέλος τῆς ᾄριας, τὴν φράσιν : «Μανόν, σ' ἀγαπῶ !», μὲ κορώνα τὴν συλλαβὴν «πῶ». Βεβαίως, οἱ ὁπαδοὶ τῆς ψυχανάλυσεως τοῦ S. Freud, θὰ εὐρισκον ἕως τὰ αἷτια τῆς ἀσθενείας τοῦ ψυχοπαθοῦς Γ. Πέτσου, εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν φράσιν. Ἡμεῖς ὅμως, δὲν ἀσχολούμεθα σχετικῶς, δεδομένου ὅτι, τὸ ζήτημα ὑπεκφεύγει τελείως τῆς δικαιοδοσίας μας.

Ἀνακεφαλαιοῦμεν : Εἶδομεν ὅτι, ὁ ψυχοπαθὴς Γεώργιος Πέτσος, τόσον εἰς τὴν συνθετικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀναπαραγωγικὴν, προχωρεῖ πάντοτε ἐπαναλαμβάνων καὶ παραλλάσσων. Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι, ἡ μέθοδος αὐτῆς ἐργασίας εἶναι πανομοιότυπος μετὰ τῆς τῶν παιδῶν, τοῦ Νεοέλληνοσ λαϊκοῦ τραγουδιστοῦ καὶ τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν καὶ Ἀνατολικῶν λαῶν. Παρατηρήσαμεν ἐπὶ πλέον ὅτι, ἠσθάνετο ὁ ψυχοπαθὴς μᾶς ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἐπαναλαμβάνων. Ὁμοίως καὶ οἱ μικροὶ τῆς κοινωνίας ἡμῶν. Καὶ ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει, ἐροῦμεν : Ποῖα εἶναι τὰ αἷτια τῆς ἐπανάληψεως πρῶτον, δεύτερον τῆς εὐχαριστήσεως πρὸς ἐπανάληψιν καὶ τρίτον ποῖα τὰ γενικὰ συμπεράσματα διὰ τὴν μουσικὴν παιδαγωγικὴν καὶ τὴν κοινωνίαν μας ἐν γένει ;

Διὰ τὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰ δύο ὡς ἄνω πρῶτα ἐρωτήματα, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι — φεῦ! — νά... ἐπαναλάβωμεν καὶ ἡμεῖς ὅ,τι ἤδη ἐγράφη σχετικῶς εἰς τὸ ἄρθρον μας « Ἡ μουσικὴ σκέψις καὶ αἴσθησις τοῦ Νεοέλληνο λαϊκοῦ τραγουδιστοῦ ». ¹⁾ Τὸ ἔργον ὅμοιόν αὐτό, προτιμῶμεν ν' ἀναβάλωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, διὰ ν' ἀσχοληθῶμεν ἐν ὀλίγοις, μὲ τὴν τρίτην ἐρώτησιν : Ἐφ' ὅσον ὁ νεαρὸς μαθητευόμενος « καθιδύνεται » — διὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν λίαν ἐπιτυχῆ χαρακτηρισμὸν τοῦ κ. Γ. Θ. Σακελλαρίου — εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἰδίων λέξεων, φράσεων κτλ., (ὡς καὶ ὁ ψυχοπαθὴς μας βεβαίως), ἀφ' ἑτέρου δέ, ὁ αὐτὸς κ. Σακελλαρίου — πολὺν ὀρθῶς — συνιστᾷ : « Τὸ ὑπὲρ τῆς τριαύτης ἐπαναλήψεως (Σελ. 265) διαφέρει τοῦ παιδίου εἶναι ἐπωφελεῖς νὰ χρησιμοποιηθῆται ὑπὸ τῶν συντασσόντων τὰ ἀλφαριθμητικὰ τῶν ἑλληνοπαίδων », δὲν ἀπομένει τώρα εἰς ἡμᾶς τίποτε ἄλλο ἢ νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς μουσικῆς ἐν τῇ Στοιχειώδει ἰδίως Ἐκπαδεύσει τὸ σύστημα τῆς « ἐπαναλήψεως » διὰ τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς μουσικῆς. Δηλαδή : Νὰ γίνηται χρῆσις, ἀφ' ἑνὸς μὲν συντόμων ἁματιῶν, ἀφ' ἑτέρου ἁματιῶν ἐκ τριῶν, τὸ πολὺ τεσσάρων φθογοσῆμων καὶ τέλος ἁματιῶν μετ' ἐπαναλήψεων — συγχοῆς χρησιμοποιήσεως τῶν αὐτῶν φθογοσῆμων. Ἡ εἰσαγωγὴ δέ, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς μουσικῆς νὰ διδάσκηται (εἶναι τρόπος τοῦ λέγειν) συγχρόνως, ἀπὸ τοῦ 10ου ἢ μᾶλλον 11ου ἔτους — πέμπτη τάξις τοῦ δημοτικοῦ. ²⁾

Ἐν συμπεράσματι σημειοῦμεν : Ὁ ψυχοπαθὴς Γεώργιος Πέτσος, διὰ τῆς συνθετικῆς αὐτοῦ ἐργασίας καὶ τῆς γενικῆς καλλιτεχνικῆς του μορφώσεως, μᾶς ἐδίδαξε :

Α'. Τὸν ρόλον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπαναλήψεως εἰς τὴν μουσικὴν.
Μᾶς ἔδωκε :

Β'. Τὰ ἀναγκαῖα τεκμήρια μουσικῆς ἰκανότητος αὐτοῦ τε καὶ τῶν « κανονικῆς εὐφυΐας ἀτόμων ».

Καὶ Γ'. Τὰ χρήσιμα διὰ τὴν μουσικὴν διδασκαλίαν καὶ γενικὴν διαπαιδαγώγησιν, μέσα.

ΚΩΝΣΤ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

¹⁾ « Μουσικὸς Κόσμος » Φεβρουάριος 1930, Τχ. 5, Σελ. 134 κ. ἑξ.

²⁾ Σχετικῶς δὲ ἐπανελάβωμεν, ἐν ἐκτάσει, εἰς τὰ ἄρθρα μας : « Τὸ σχολεῖον ἐργασίας καὶ ἡ μουσικὴ ».